

Latvijas valsts un sabiedrības izaicinājumi un risinājumi starptautiskā kontekstā (INTERFRAME-LV)

Wednesday, March 30, 2022 - Wednesday, March 30, 2022

Zoom

Report of Abstracts

6

Bankas kredītu restrukturizācija ar valsts garantijām kā ekonomikas stimulēšanas instruments ekonomiskās nenoteiktības apstākļos. Uzņēmumu likviditātes saglabāšana pandēmijas krīzes un sankciju krīzes laikā.

Author: Tatjana Latiseva^{None}

No Covid-19 krīzes Latvijas ekonomika bez laika pārtraukuma iegājuši sankciju krīzē. Pastāv vairāki lejupvērsti ekonomiskie riski, kuru iestāšanās varētu pasliktināt situāciju ekonomikā ka arī izraisīt budžeta deficīta un valsts parāda pieauguma vilni. Šādām krīzēm ir dažādi ekonomiskās lejupslīdes mehānismi un cēloņi, kā arī atšķirīgs to tautsaimniecības nozaru klasts, kuras ietekmē ekonomiskā nenoteiktība. Līdz ar to lielai daļai tautsaimniecības nozaru īstermiņā draud likviditātes zaudēšana. Turpmāku ekonomikas stimulēšanu no valsts puses kavē augstais budžeta deficīts un ārējais parāds, kas izveidojās pandēmijas krīzes laikā. Šī pētījuma mērķis ir piedāvāt ekonomikas stimulēšanas instrumentus, kas palīdzēs uzturēt uzņēmumu likviditāti ekonomisko nenoteiktības apstākļos un vienlaikus spēs samazināt slogu valsts budžetam.

Šajā rakstā ir sniegti empīrisko pētījumu rezultāti pasaules pieredzi banku kredītu restrukturizācijas izmantošana ekonomiskās nenoteiktības apstākļos uzņēmumu likviditātes saglabāšanai.

Pētījuma rezultāti liecina, ka pasaules praksē valstis īpaši destruktīvu un ilgstošu ekonomisko krīžu apstākļos ķeras pie valsts garantijas izsniegšanu uzņēmumu banku kredītu restrukturizācijai.

Pamatojoties uz pētījuma rezultātiem, ir ieteicams nodrošināt uzņēmumiem iespēju restrukturizēt banku kredītus, izmantojot valsts garantijas, lai saglabātu uzņēmumu likviditāti ekonomiskās nenoteiktības apstākļos. Šāda instrumenta izmantošana ekonomikas stimulēšanai palielinās uzņēmumu dzīvotspēju, saglabās darba vietas un palīdzēs saglabāt iedzīvotāju pirktspēju ekonomiskās krīzes laikā.

Atslēgvārdi: nenoteiktība, kredītu restrukturizācija, ekonomikas stimulēšana, likviditāte

22

Biznesa ideju komercializācijas iespējas sadarbībā ar reģionālajām izglītības iestādēm

Author: Kārlis Markus¹

Co-author: Dzintars Balodis¹

¹ *Latvijas Lauksaimniecības universitāte*

Corresponding Author: karlis@jic.lv

Mūsdienu ekonomikā arvien būtiskāka loma ir zināšanām, augstskolām un pētniecībai, zināšanu pārnesei un ideju aprobācijai. Latvijas iedzīvotājiem ir jāveicina iespēja pilnveidot savas idejas un attīstīt tās līdz uzņēmējdarbībai, kas veicinātu eksportspējīgu mazo uzņēmumu veidošanos Latvijas reģionos. Lai tas pilnvērtīgi strādātu, Izglītības un pētniecības iestādēm ir jāiesaistās uzņēmējdarbības veicināšanas pasākumos un jāveido savi instrumenti un platformas, ar kuru palīdzību zināšanas kļūtu pieejamas Latvijas topošajiem un esošajiem uzņēmumiem, sevišķi reģionos, un tas veicinātu jaunu ideju komercializāciju.

Valdība spēlē būtisku lomu, radot un uzturot ietvaru, kurā uzņēmumi var ieviest jauninājumus, saņemot tiešu atbalstu no dažādām programmām, tādēļ reģionālajām izglītības iestādēm kopā ar valdību ir jāveido uzņēmējdarbības atbalsta mehānismi, kas sniedz atbalstu eksportspējīgām idejām visos Latvijas reģionos.

19

BŪTISKAS NEPILNĪBAS II PENSĪJU PĪLĀRA IZMAKSAS POSMĀ

LATVIJĀ

Authors: Olga Rajevska¹; Viktors Veretjanovs²

¹ LU

² CSP

Līdzšinējie salīdzinošie pētījumi par fondētajiem pilāriem Baltijas valstīs galvenokārt koncentrējas uz fondētā pilāra uzkrāšanas etapa dizainu valsts vecuma pensiju apdrošināšanas shēmās un pensiju fondu darbības rezultātiem. Pētījuma mērķis ir izvērtēt, kā Latvijā tiek uzbūvēts izmaksas etaps, salīdzinot to ar citām Baltijas valstīm. Autori analizē esošo izmaksas posma normatīvo regulējumu, statistikas datus no Labklājības informāciju sistēmas (LabIS), Igaunijas un Lietuvas avotiem, kā arī EU-SILC mikrodatu.

Starp trim Baltijas valstīm ir daudz lielākas atšķirības II pilāra izmaksu etapā nekā uzkrāšanas etapā. Turklāt tikai Latvijā ir sastopama aplama prakse sadalīt izmaksas etapu apakšperiodos, kas ļauj laika gaitā samazināt pensiju. Lielākā daļa pensionāru tuvredzīgi izvēlas triju posmu shēmu ar ārkārtīgi zemām maksājumiem trešajā posmā. Turpinot piemērot pašreizējos noteikumus, palielināsies nabadzības risks vecākajā vecuma grupā, kā arī pieaugs ienākumu nevienlīdzība pensionāru vidū.

Igaunijā un Lietuvā izmaksas etapa iekārtojums ievērojami līdzinās un būtiski atšķiras no Latvijas gadījuma. Atkarībā no uzkrāta kapitāla pastāv trīs līdzekļu izmaksas varianti: mūža pensija (anuitāte), vienreizēja izmaksa un fonda pensija. Vienreizēja izmaksa ir pieļaujama mazākām summām, un tā dominē Lietuvā, kur otrais pensiju pilārs tika ieviests vēlāk un nav obligāts. Igaunijā līdz 2020. gada beigām izplatītākais izmaksas veids bija fonda pensijas.

Uzskatām, ka jau tuvākajā laikā būtu jāpārskata mūža pensiju regulējums Latvijā, lai nepieļautu neadekvāti zemu maksājumu vēlākajā vecumposmā. Vērtīgi būtu apsvērt arī fonda pensijas sistēmas ieviešanu Latvijā, izmantojot Baltijas kaimiņvalstu un citu valstu labāko praksi.

Atslēgvārdi: *fondētā pensija, mūža pensija, pensiju sistēma, Baltijas valstis, nevienlīdzība*

Pētījumu atbalsta Valsts pētījumu programma INTERFRAME-LV

27

COMPETITIVENESS AND ECONOMIC GROWTH: CASE OF OPEN EUROPEAN ECONOMIES

Authors: Baiba Rivza¹; Tatyana Boikova^{None}; Peteris Rivza²; Sandija Zeverte-Rivza²

¹ *Latvian Academy of Sciences*

² *Latvia University of Life Sciences and Technologies*

Corresponding Author: tatyana.boikova@eilza.lv

The different outcomes of competitiveness across EU economies refer to disparities in competitiveness factors that determine the capability of a country to achieve sustained growth that is the basis for improving economic well-being. A central question in the relationship between competitiveness and economic growth is what criteria among the main factors of competitiveness are the most significant and to what extent these factors determine economic growth. The aim of this research is to reveal the main trends and factors of the competitiveness performance in the EU and to identify how European economies can boost long-term competitiveness and induce more effective growth. We conduct factor analysis, namely the principal components analysis to explore the factors of competitiveness that are significant and contribute to the economic growth. For exploring the contribution of the competitiveness performance factors to economic growth the Enter method of multiple regression analysis is applied. We also apply cluster analysis, which allows us to differentiate the impact of competitiveness factors on the economic growth in the EU countries as well as to point out what European economies and where they can strengthen their competitiveness performance especially for post-pandemic recovery of economic development and sustained growth.

According to the regression models results, the largest contribution to economic growth comes from such factors as macroeconomic stability, R&D and digitalization, trade openness and foreign direct

investment. Our finding is: convergence in the competitiveness performance was not observed for European economies, especially among Northern and Western versus Central, Eastern and Southern European countries.

Keywords: competitiveness, economic growth, European economies, economic development, regression model

18

Digitālā transformācija un atbilstošās darbinieku kompetences saistībā ar COVID-19 pandēmijas ietekmi

Authors: Baiba Rivža^{None}; Inese Lūsēna-Ezera^{None}; Laura Jeroščenkova^{None}; Pēteris Rivža^{None}; Veronika Bikse^{None}

COVID-19 pandēmija ir paātrinājusi digitālo transformāciju visās jomās. Daudzu cilvēku darbs un mācības ir pārcēlušies uz digitālo vidi. Lai izmantotu digitālās tehnoloģijas, darbiniekiem ir jāapgūst jaunas zināšanas un prasmes. Šī pētījuma mērķis ir veikt digitālās transformācijas attīstības un darbinieku atbilstošo kompetenču analīzi un apzināt iespējas un izaicinājumus Latvijā. Pētījumā izmantotā pētījuma metodoloģija ir balstīta uz atbilstošu teorētisko koncepciju, ES publikāciju par digitālo transformāciju izpēti. Aptaujas metode tika izmantota, lai noskaidrotu Latvijas darba devēju viedokļus par digitālās transformācijas nozīmi un atbilstošām kompetencēm darbiniekiem. Pētījuma analīze liecina, ka lielākā daļa aptaujāto digitālās transformācijas ieviešanas līmeni novērtējuši kā augstu vai vidēji augstu, kas liecina, ka tā ir laba tendence un digitalizācijas process turpinās. Tomēr aptuveni trešā daļa uzņēmumu ir tikai digitalizācijas sākuma stadijā, bet daži to vēl nav uzsākuši. Problēma ir cilvēkkapitāla kompetenču un digitālo prasmju attīstība. Pētījums sniedz ieskatu par digitālās transformācijas īstenošanas iespējām, kas ir cieši saistītas ar cilvēkkapitāla kompetenču un digitālo prasmju attīstību.

Pētījums izstrādāts VPP projekta INTERFRAME ietvaros.

31

EKONOMISKIE UN SOCIĀLIE IZAICINĀJUMI LATVIJAS REĢIONOS

Author: Kate Lase¹

¹ *University of Latvia*

Straujā interneta un tehnoloģiju attīstība ir veicinājusi sociālās un ekonomiskās izaugsmes iespējas, piemēram, dodot iespēju iegūt izglītību attālināti, strādāt no mājām vai jebkuras citas vietas pasaulē, uzsākt jaunu biznesu internetā, pieņemt pārdomātus ar veselību saistītus lēmumus, atrast un iegādāties lētākas preces un pakalpojumus utt. Taču līdz ar interneta un tehnoloģiju veiksmīgu attīstību Latvijā ir radušies vairāki izaicinājumi, un viens no tiem ir digitālā nevienlīdzība, kas iet roku rokā ar pastāvošo ienākumu nevienlīdzību un nevienmērīgo reģionālo attīstību Latvijā.

Pētījuma mērķis ir analizēt galvenos ekonomiskos un sociālos izaicinājumus Latvijas reģionos.

Izmantotās pētniecības metodes: jaunāko zinātnisko publikāciju analīze, līdz šim veikto pētījumu analīze, sociālo un ekonomisko statistikas rādītāju analīze reģionu, dzimumu, vecuma grupu, izglītības līmeņu griezumā, EU-SILC analīze, Eiropas Centrālās bankas veiktās aptaujas par māsaimniecību finansēm un patēriņu analīze, sociālo mediju izmantošanas analīze Latvijas pašvaldībās, 2021. gada aprīlī veiktās aptaujas ar pašvaldību pārstāvjiem par sociālo mediju izmantošanu Latvijas pašvaldībās analīze. Datu analīzei izmantoti aprakstošās statistikas rādītāji: centrālās tendences vai atrašanās vietas rādītāji (vidējais aritmētiskais, moda, mediāna, kvartiles), mainīguma rādītāji (dispersija, standartnovirze, vidējā standarta kļūda), krusttabulas, hipotēžu statistiskie testi un dispersijas analīze (ANOVA).

Pētījuma rezultāti liecina par nepieciešamību valsts līmenī veicināt mūžizglītību, kā arī veicināt reģionu, īpaši Latgales, sociālo un ekonomisko attīstību.

Atslēgvārdi: digitālā nevienlīdzība, internets, reģionālā attīstība.

25

Ilgspējīgas attīstības rādītāju metodoloģijas jaunie aspekti

Authors: Elita Jermolajeva¹; Inese Trusina²

¹ *Latvia University of Life sciences and Technologies*

² *Latvia University of Life Sciences and Technologies*

Corresponding Author: inese.trusina@aol.com

Sociāli ekonomisko sistēmu attīstības novērtēšanai tiek piedāvāta jauna pieeja, izmantojot stabili enerģijas plūsmu koordinātu sistēmu, kas ļauj iegūt objektīvu priekšstatu un identificēt reģionu kā ilgspējīgu sociāli ekonomisko sistēmu. Pētījumā izstrādāta jauna pieeja - metodoloģija ilgspējīgas attīstības rādītāju noteikšanai, definīcijas, monitorings un formalizēts apraksts, izmantojot kopējās un lietderīgās jaudas jēdzienu kompleksi adaptīvās atvērtās nelīdzsvarotās sociāli ekonomiskās sistēmās. Tiek analizēti astoņu Eiropas valstu attīstības rādītāji un parādītas galvenās attīstības tendences, kā arī korelācija ar tehnoloģiskās attīstības līmeni un ekonomikas digitalizāciju. Pētījumi tika veikti projekta "Latvijas valsts un sabiedrības izaicinājumi un risinājumi starptautiskā kontekstā (INTERFRAME-LV).

16

Konkurences neitralitāte līdzsvarojot grupu intereses

Authors: Inguss Vircavs¹; Māris Pūķis¹

¹ *Latvijas Universitāte*

Konkurences neitralitāte ir līdzeklis līdzvērtīgu iespēju nodrošināšanai uzņēmumiem, neatkarīgi no to īpašnieka piederības publiskajam vai privātajam sektoram, iekšzemē vai ārvalstīs. Starptautiskā un nacionālā likumdošana, kā arī uzraudzības institūcijas līdz šim galveno uzmanību pievērš privātā sektora uzņēmumu aizsardzībai pret priekšrocībām, ko izraisa valsts vai pašvaldību rīcība, kā arī privātā sektora uzņēmumu izraisītiem tirgus kropļojumiem. Šāda pieeja ir vienpusīga, tā neaptver galvenos nevienlīdzīgas konkurences cēloņus. Līdz šim nepietiekoša uzmanība tiek pievērsta regulējumiem un rīcībai, kas samazina publiskā sektora uzņēmumu veikspēju. Tāpēc darbā izvirzīts mērķis paplašināt konkurences neitralitātes novērtēšanas modeli.

Darbā izmantotas politikas analīzes kvalitatīvās metodes. Paplašinot faktoru loku, kas ietekmē uzņēmuma konkurētspēju; tiek salīdzināta likumdošanas, pārvaldes iestāžu un amatpersonu rīcības, īpašnieka lēmumu un konkurentu legālās rīcības ietekme uz dažādām uzņēmēju grupām. Tiek aplūkotas trīs raksturīgas jomas – neregulēts tirgus, kurā dominē privātais sektors, jauktais regulētais tirgus un regulēta publisko pakalpojumu joma, kurā privātais sektors konkurē ar iestādēm un publiskajām kapitālsabiedrībām. Tiek aplūkotas jomas, kurās dominē ES, nacionālais vai pašvaldību regulējums. Tiek piedāvātas vadlīnijas tāda konkurences neitralitātes modeļa izveidei, kas līdzsvarotu grupu intereses un tuvinātu uzņēmējdarbības vidi konkurences neitralitātei. Galvenie secinājumi:

- 1) Mīti par lielo uzņēmumu kaitīgumu un priekšrocībām valsts un pašvaldību uzņēmumiem, salīdzinot ar privāto sektoru kavē konkurences neitralitātes tuvināšanu.
- 2) Konkurences neitralitātes nosacījumi raksturo līdzsvaru starp likumdošanas, publiskās pārvaldes rīcības, īpašnieka rīcības un konkurentu rīcības pozitīvām, negatīvām vai neitrālām ietekmēm uz uzņēmēju grupām.
- 3) Konkurences neitralitātes nosacījumi atkarībā no ekonomikas mēroga (ES, nacionālā un vietējā) un no aktivitāšu jomas ar privāto, jaukto, vai publisko dominanci) ir atšķirīgi.

Atslēgvārdi: Konkurences neitralitāte, Interesešu grupas, Ekonomikas mērogi, aktivitāšu jomas

30

LATVIJAS DIGITĀLĀS TRANSFORMĀCIJAS RISKI UN RISINĀJUMI

Author: Daina Vasilevska¹

¹ *Biznesa augstskola Turība*

Šobrīd visā pasaulē pieaug tehnoloģisko inovāciju ātrums, notiek ražošanas, loģistikas un patēriņa restrukturizācija. Tradicionālajās nozarēs "ceturtais industriālās revolūcijas" ietvaros, tehnoloģijas un biznesa modeļi mainās gandrīz katru gadu. Jaunā digitālā realitāte padara par neizbēgamu arī valsts sektora pārveidi.

Bet ir diezgan grūti īstenot digitālo transformāciju, kas nozīmē pāreju uz valsti, kā platformu. Valsts pārvaldes transformācija tiek īstenota vairākās attīstītajās pasaules valstīs un viena no pārveides galvenajām prioritātēm ir digitalizācija.

Pētījuma mērķis – identificēt riskus, kas ir raksturīgi digitālās transformācijas procesiem valstī, kā arī novērtēt šo risku ietekmi. Lai sasniegtu pētījuma mērķi tika izmantota analīzes metode un salīdzināšanas metode, kā arī ekspertu viedokļu uzklaušana, intervijas.

Tika identificēti galvenie riski un piedāvāti risinājumi:

Lēna nepieciešamo normatīvo aktu pieņemšana – nepieciešama pastiprināta kontrole un atbalsts programmas īstenošanā, lai izveidotu valsts platformai nepieciešamo tiesību aktu pieņemšanu.

Esošo pārvaldības struktūru pretestība –lēmumu pieņemšanai jānotiek augstā līmenī, piemēra, premjerministra vai ministra ar atbilstošām pilnvarām, kuram ir piešķirts "mandāts" valsts pārvaldes sistēmas reformēšanai.

Finansējuma trūkums - publisko un privāto partnerību organizēšanas iespēju izstrāde, privāto investīciju piesaiste.

Pieredzes trūkums šādu platformu veidošanā - kompetenču centra izveide, kas uzkrāj pieredzi šādu platformu veidošanā; ārvalstu speciālistu piesaiste.

Iedzīvotāju inerce - specializētu programmu īstenošana, tostarp ziņu plūsmas sociālajos tīklos, televīzijas un interneta programmas utt. Sabiedrības viedokļa monitorings programmas attīstības rezultātiem.

Datu kvalitāte krātuvēs – dažādu repozitoriju datu apvienošana aizņem zināmu laiku, jo tiek veikta datu saskaņošana, kļūdu labošana utt. Turklāt ir jāpārvar daži administratīvie šķēršļi datu "atvēršanai", kā arī datu klasifikācijai atbilstoši piekļuves un aizsardzības līmeņiem.

Atslēgvārdi: digitālā transformācija, inovācijas, digitālās tehnoloģijas

28

Latvijas iedzīvotāju līdzdalības veicināšana valsts pārvaldes lēmumu pieņemšanas procesā

Author: Eduards Lieļpeters^{None}

Latvijā valsts pārvaldes lēmumi, kuri ietekmē dzīvi ikvienam iedzīvotājam, tiek pieņemti, piedaloties tikai nelielai daļai ieinteresēto pušu pārstāvju. Situācija, kad lielākā daļa iedzīvotāju aktīvi nepiedalās lēmumu pieņemšanas procesā, kļūst par problēmu, ja iedzīvotāji apšaubā pieņemtos lēmumus un neuzticas valsts pārvaldei. Šāda problēma pašlaik pastāv Latvijā, tāpat ir nepieciešamība veicināt iedzīvotāju līdzdalību. Pētījuma mērķis ir apzināt iespējas līdzdalības veicināšanai izmantot digitālās vides sniegtās iespējas.

Pētījumā ir veikta sociālo mediju lapu satura analīze, analizējot Latvijas ministriju 13 Facebook lapu ierakstus, kas publicēti no 2019. gada jūlija līdz decembrim (kopumā 3181 ieraksts). Aptauja ar valsts pārvaldes pārstāvjiem, kuri ir atbildīgi par iestādes publisko komunikāciju un sadarbību ar iedzīvotājiem ir veikta 2019. gadā, pārstāvēt 55 respondentus no dažādām iestādēm. Iedzīvotāju pārstāvju aptauja ir veikta laikā no 2019. gada septembra līdz 2020. gada maijam. Kopumā atbildes ir snieguši 314 respondenti, pārstāvēt iedzīvotājus, kuri jau piedalās lēmumu pieņemšanas procesā vai ir salīdzinoši aktīvi citos līdzdalības veidos.

Pētījuma rezultāti liecina, ka iestādēs pastāv dažādi paradumi un izpratne par digitālās vides izmantošanu iedzīvotāju līdzdalības veicināšanai. Vienlaikus ir redzams, ka gan iedzīvotāju pārstāvji, gan iestāžu pārstāvji atbalsta plašāku digitālo risinājumu ieviešanu. Pētījumā ir secināts, ka visām iestādēm kopīga digitālās komunikācijas veida noteikšana palīdzētu institūcijām kļūt pievilcīgākām

iedzīvotāju acīs un izveidot vienotāku valsts pārvaldes publisko tēlu. Tomēr 21. gadsimtā ar kvalitatīvu publisko komunikāciju ir par maz un iestādēm ir arī jāspēj iegūt iedzīvotāju atgriezeniskā saite, viedokļi un idejas. Sekojoši, pētījuma rezultātā tiek piedāvāta Digitālās līdzdalības veicināšanas metodoloģija, kuras ieviešana palīdzētu veicināt Latvijas iedzīvotāju līdzdalību valsts pārvaldes lēmumu pieņemšanas procesā.

24

Latvijas pensiju sistēmas ilgtspējas problēmas un iespējamie risinājumi

Authors: Inna Romānova¹; Larisa Bule²; Ramona Rupeika-Apoga³

¹ *University of Latvia*

² *Faculty of Business, Management and Economics*

³ *Prof., dr.oec.*

Corresponding Author: bule@edu.lu.lv

Kopsavilkums: Latvijas pensiju sistēma tiek uzskatīta par vienu no ilgtspējīgākām pasaulē - 13.vieta Allianz Pension Report -2020 (70 valstu izlase), tomēr tās sociālā ilgtspēja ir apdraudēta ar sistēmas nespēju sniegt adekvātu ienākumu aizstāšanu. Par to liecina arī Allianz Pension Index dinamika, 2016.gadā Latvijai tika piešķirta augstāka 7.vieta (54 valstu izlase).Pētījuma rezultāti rāda to, ka Latvijas pensionāru nodrošinājuma sistēma kopumā un it īpaši pensiju sistēma neizpilda pensiju sistēmas tradicionālas funkcijas, tās ir aizsardzība pret nabadzību, par ko liecina viens no augstākiem Eiropā nabadzības riska indekss, un tā dinamika iedzīvotāju grupai vecumā 60+.Ienākumu aizstāšanas līmenis krīt, tiek prognozēts tā kritums nākotnē sistēmas finanšu ilgtspējas nodrošināšanai.Nabadzības un ienākumu aizstāšanas rādītāji dzimumu griezumā liecina par izteiktu nevienlīdzību starp vīriešiem un sievietēm. Pieaugot gados vecākas paaudzes īpatsvaram un ņemot vērā to sabiedrisko ietekmi, var prognozēt to, ka sociālās ilgtspējas problēmas var veicināt politisko spiedienu uz likumdevējiem, šādi radot potenciālo apdraudējumu sistēmas finanšu ilgtspējai.Sistēmas nespēja sniegt adekvātu ienākumu aizstāšanu rada jaunu izaicinājumu – finanšu ilgtspējas nodrošināšana, panākot arī sociālo ilgtspēju, t.s. caur pensionāru sociālās aizsardzības sistēmas pilnveidošanu, labklājības līmeņa un tautsaimniecības attīstības veicināšanu.

Atslēgvārdi: vecuma pensijas, adekvātums, ilgtspēja

21

Latvijas uzņēmēju motivācijas un ziedošanas apjomu tendences.

Authors: Baiba Rivža¹; Laila Kundzina²; Pēteris Rivža¹

¹ *Latvijas Lauksaimniecības universitāte*

² *Mrs.*

Corresponding Author: laila_kundzina@hotmail.com

Latvijas augstākās izglītības attīstība sastāv no vairākiem finanšu resursiem: valsts, pašvaldību finansējums, kā arī studiju maksas un ieņēmumi no citiem pakalpojumiem. Diemžēl ar šiem finansējuma avotiem ir nepietiekami, lai augstākās izglītības iestādes varētu pilnvērtīgi darboties un, kas ir pats svarīgākais, lai tās varētu attīstīt jaunas iniciatīvas pētniecības attīstībai un studiju vides kvalitātes uzlabošanai. Latvijas likumdošana paredz nodokļu atlaides privātpersonām un uzņēmumiem, piedāvājot nodokļu atlaides. Ir 13 dažādas jomas, kuru atbalstam ziedojot, ziedotāji var saņemt nodokļu atlaides, kuras garantē biedrības un nodibinājumi, kuriem ir sabiedriskā labuma statuss.

Tās ir: cilvēktiesību un indivīda tiesību aizsardzība, izglītības veicināšana, kultūras veicināšana, labdarība, palīdzības sniegšanu katastrofu gadījumos un ārkārtas situācijās, pilsoniskas sabiedrības attīstība, trūcīgo un sociāli mazaizsargāto personu grupu sociālās labklājības celšana, slimību profilakse, sporta atbalstīšana, veselības veicināšana, vides aizsardzība un zinātnes veicināšana.

Ziedojumu apjomi arīdzan ir dažādi, tas ir atkarīgs no uzņēmēju turīguma un motivācijas atbalstīt kādu no ziedojumu vākšanas mērķiem. Pētījumā tika veikta aptauja, kurā piedalījās 30 Latvijas uzņēmēji. Uzņēmēji atbildēja uz jautājumiem par ziedojumu veidiem: naudā, graudā, pro bonus, brīvprātīgais darbs. Uzņēmēju atbildes par ziedojumu apjomiem, ko viņi veic kalendārā gada laikā, vidējais ziedojumu apjoms ir 5 000,- eiro. Uzņēmēju motivācija ziedot ir dažādas: vēlme atbalstīt noteiktu jomu, vēlme ar savu ziedojumu uzlabot sabiedrības dzīves kvalitāti, palielinās uzņēmuma prestižs, vēlme atstāt "pēdas vēsturē", solidaritātes un lojalitātes sajūta, darbinieki lepojas ar uzņēmumu - mecenātu, sacensības gars, piemērs no citiem ziedotājiem.

Uzņēmumu un privātpersonu ziedojumi ir nozīmīgi augstskolu turpmākajai attīstībai.

12

NEIZMANTOTĀ IESPĒJA – JŪRAS PRODUKTU IZAUGSMES POTENCIĀLS UN AR TO SAISTĪTĀ NODARBINĀTĪBA BALTIJAS JŪRAS REĢIONĀ

Authors: Biruta Sloka¹; Zaiga Ozoliņa^{None}

¹ *University of Latvia*

Corresponding Author: zaigai@inbox.lv

Jūras akvakultūras attīstība ir aktualizējusies, līdz ar vēlmi dažādos produkcijas un veicināt jūras produktu daudzveidīgāku izmantošanu. Jūras produkti ietver ne tikai zivis, bet arī aļģes un gliemenes kas ir bagāti ar organismam nepieciešamiem uztura elementiem, un satur olbaltumvielas. Pēdējos gados jūras produktu izmantošanas un attīstības iespējas tiek arvien plašāk pētītas, jo zivju resursi ir limitēti, bet citi jūras produkti ir mazāk pazīstami un to potenciāls nav pietiekami apzināts. Tā kā pieprasījums pēc jūras produktiem katru gadu pieaug, vienlaikus tas dod iespējas uzņēmējdarbības attīstībai un nodarbinātībai piekrastes teritorijā.

Lai veicinātu jūras produktu attīstību, analizēti jūras produktu attīstību ietekmējoši faktori. Literatūrā galvenā uzmanība pievērsta tam, kā tālāk attīstīt jūras resursus, lai ietekmētu patērētāju pirkstspēju attiecībā uz jūras produktiem. Pētījumi šajā jomā turpinās, tie sniedz ierosmi daudziem pasaules reģioniem uzņēmējdarbības attīstībai un pārtikas nodrošināšanai.

Mērķis – izvērtēt gliemeņu audzēšanas iespējas un mārketinga lomu gliemeņu audzēšanas nodrošināšanā.

Pētījumu metodes – zinātnisko publikāciju, iepriekš veikto pētījumu un normatīvā regulējuma analīze, statistisko datu analīze, ekspertu aptauja, ekspertu vērtējumu statistiskā analīze.

Galvenie secinājumi:

1. Gliemeņu audzēšana Baltijas jūrā ir iespējama un pamatota. Tā var veicināt uzņēmējdarbības attīstību teritorijās pie Baltijas jūras un radīt darbavietas gliemeņu audzēšanas un pārstrādes jomā.
2. Gliemenes var būt vērtīgs pārtikas un dzīvnieku barības avots.
3. Ievērojama nozīme ir izmantotiem mārketinga pasākumiem gliemeņu produkcijas realizācijā.
4. Iespējamā cena par gliemenēm ir pamatota un neatšķiras no citu jūras produktu cenām.

Galvenie ieteikumi:

1. Plašāk informēt par labu sasniegumu rezultātiem gan projektu realizētājiem, gan masu saziņas līdzekļu pārstāvjiem, gan ieinteresētām personām, lai iedrošinātu iedzīvotājus iesaistīties gliemeņu audzēšanā un patēriņā.
2. Turpināt sadarbību Baltijas jūras reģiona valstu vidū veiksmīgai Baltijas jūras akvakultūras attīstībai.

Atbalsta INTERFRAME-LV

33

NOMINĀCIJAS PROCESA ATTĪSTĪBAS PERSPEKTĪVAS

Author: Elina Petrovska¹

Co-author: Gundars Bērziņš²

¹ University of Latvia

² Latvijas Universitāte, BVEF

Corresponding Author: petrovska.elina@gmail.com

Kopsavilkums. 2021.gada otrajā pusē, lai identificētu problemātiku, kas saistīta ar valsts kapitālsabiedrību padomju locekļu atlases un iecelšanas procesu COVID-19 laikā un izstrādātu priekšlikumus par iespējami efektīvu lēmumu pieņemšanu valsts kapitālsabiedrību padomju jautājumos, tika veikta kapitāla daļu turētāju, kapitāla daļu turētāju pārstāvju atbildīgo darbinieku, kapitāla daļu turētāju kapitālsabiedrību pārvaldības struktūrvienības darbinieku aptauja. No 44 potenciālajiem respondentiem atbildes tika saņemtas no 11 jeb 25%; respondenti pārstāvēja valsts kapitālsabiedrības, kuras ir reģistrētas Rīgā un, kuru daļas 100% pieder valstij. Izpētes rezultāti parādīja, ka nepieciešams: (a) pārskatīt nominācijas komisijas locekļiem nepieciešamās zināšanas un prasmes, jo īpaši, ja tās ir saistītas ar: konkrētās jomas pārzināšanu, komandas saderību un veidošanu, korporatīvo pārvaldību un valsts pārvaldes darbu; (b) padziļināti pētīt nominācijas procesa posmu, kas norit pirms nominācijas komisija izvirza kādu no kandidātiem; (c) pārskatīt ierobežotas pieejamības informācijas saņemšanas nosacījumus un termiņus. Aptaujas rezultāti papildus ļāva secināt, ka starp nominācijas procesā iesaistītajiem ir nepieciešams veidot ciešāku sadarbību potenciālo padomes locekļu atlasē, lai veidotos iespējami efektīvāka lēmumu pieņemšana.

Atslēgvārdi: valsts kapitālsabiedrības, valsts kapitālsabiedrību padomes locekļi, valsts pārvalde, nominācijas process

29

Nomales efekts Latvijā četros varas mērogos un tā samazināšanas iespējas

Authors: Gundars Bērziņš¹; Lilita Seimuskāne²; Jānis Upenieks³; Māris Pūķis⁴

¹ Dr. sc. admin., LU profesors, vadošais pētnieks

² Dr. sc. admin., LU docente, pētniece

³ Mg. sc. comp., LU doktorants

⁴ Dr. oec., Dr. phys., LU asociētais profesors

Latvija atrodas pie Eiropas Savienības (ES) ārējās robežas ar valsti-agresoru, kas būtiski kavē attīstību. Atšķirības starp galvaspilsētu un četriem plānošanas reģioniem (ES NUTS3 mērogā) arvien pieaug. Nomales efekts izpaužas arī reģionu ietvaros attiecībā uz novadiem. Nomales efekts pēc Administratīvi teritoriālās reformas pieaug arī novados attiecībā uz novada teritoriālajām vienībām – pilsētām un pagastiem.

Līdzeklis nomales efekta samazināšanai ir reģionālā politika katrā no daudzlīmeņu pārvaldības mērogos. Kā parāda līdzšinējā pieredze, tirgus spēki un centrālās varas esamība nav pietiekama, lai nodrošinātu attīstības iespēju izlīdzināšanos. Katra mēroga centrālajai varai nepieciešams arī partneris konsultācijām par publisko resursu izvietojumu un efektīva mērīšanas sistēma, kas kļūtu par pamatu uz faktiem balstītā dialogā.

Darba mērķis ir izvērtēt situāciju katrā no četriem varas mērogos. Izmantojot politikas analīzes kvalitatīvās metodes, tiek vērtēti šādi jautājumi:

☐ vai eksistē demokrātiski izveidoti sarunu partneri;

☐ vai tiek izstrādāta reģionālā politika nomales efekta mazināšanai;

☐ vai tiek vākta, apkopota un analizēta informācija par nomales efekta izpausmēm.

Galvenie secinājumi:

1. Demokrātiski izveidoti sarunu partneri eksistē ES mērogam un NUTS3 mērogam. Dīvos mērogos – Latvijas mērogā un pašvaldības mērogā risinājums nav panākts.

2. Reģionālā politika, kas vērsta tieši uz nomales efekta mazināšanu, netiek izstrādāta un īstenota nevienā no četriem mērogos.

3. Informāciju par nomales efektu ir pieejama ES mērogā, tā būtu būtiski uzlabojama pārējos trīs mērogos. Lai pilnveidotu informāciju par pilsētu, pagastu un valstspilsētu apkaimju attīstību, būtu

pilnveidojama Centrālās Statistikas pārvaldes eksperimentālā statistika.

4. Lai veicinātu nomales efekta samazināšanos nacionālajā un pašvaldību mērogā, jāveido demokrātiskas pārstāvniecības institūcijas NUTS3 mēroga reģionos un novada teritoriālā dalījuma vienībās.

Atslēgvārdi: nomales efekts, daudzlīmeņu pārvaldība, eksperimentālā statistika.

26

PROFESIONĀLĀS IZGLĪTĪBAS IEGULDĪJUMS NEVIENLĪDZĪBAS MAZINĀŠANĀ, UZŅĒMĒJDARBĪBAS INOVĀCIJĀ UN KONKURĒTSPĒJĀ

Authors: Biruta Sloka¹; Ilze Brante²

¹ *University of Latvia*

² *Latvijas Universitāte, OVT*

Izmaiņas sabiedrībā un ekonomikā globalizētajā pasaulē, strauja tehnoloģiju attīstība, pāreja uz zināšanu un digitālu sabiedrību, plaša informācijas apmaiņa, demogrāfiskie u. c. procesi piešķir arvien lielāku nozīmi profesionālajai izglītībai un profesionālajai kvalifikācijai. Augsti kvalificēti speciālisti ir priekšnosacījums valstu konkurētspējai. Tāpēc, sākot ar Kopenhāgenas procesu profesionālajā izglītībā un apmācībā no 2002. gada un tam turpinoties tālākajos laika posmos – Māstrihtā 2004. gadā, Helsinkos 2006. gadā, Bordo 2008. gadā, Brigē 2010. gadā un Rīgā 2015. gadā, Eiropas Savienības izglītības politikas veidotāji sanāksmēs vienojas par kopējām profesionālās izglītības prioritātēm Eiropā. Osnabrikas deklarācija 2021.–2025. gadam nosaka, ka profesionālā izglītība ir inovāciju veicinātāja un zaļās, digitālās un ilgtspējīgās izaugsmes pamats.

Mērķis – izvērtēt normatīvā regulējuma un starptautiskās pieredzes izmantošanas iespējas konkurētspējīgu darbinieku izglītošanā darba vidē balstītā izglītība.

Pētījumu metodes – zinātnisko publikāciju, iepriekš veikto pētījumu un normatīvā regulējuma analīze, statistisko datu analīze.

Galvenie secinājumi un ieteikumi:

1. Profesionālā izglītība kļūst arvien nozīmīgāka kvalificētu darbinieku sagatavošanai un viņu profesionālai kompetencei darba tirgū, tādējādi nodrošinot sev un savai ģimenei labklājību.
2. Profesionālās izglītības kompetences centru modernais aprīkojums ļauj nozarē strādājošajiem pilnveidot zināšanas mūža garumā atbilstoši jaunākām atziņām un tehnoloģiskiem risinājumiem.
3. Pieņemot Eiropas Savienības politikas profesionālajā izglītībā izaicinājumus, vairākas profesionālās izglītības iestādes apņēmušās iekļauties vienotā Eiropas izglītības telpā un kā stratēģisko mērķi 2021.–2027. gadam izvirza – kļūt par nozaru izcilības un inovāciju centru.
4. Profesionālā izglītība ikvienam profesionālās izglītības procesos iesaistītajam: audzēknim, uzņēmējam un profesionālās izglītības iestādei sniedz tādas nozīmīgas ieguvumus kā sadarbība, konkurētspēja, karjeras izaugsme, atpazīstamība, publicitāte un prestižs.

Atslēgvārdi: konkurētspējīgi darbinieki, darba vidē balstīta izglītība, sadarbība, profesionālās izglītības kompetences centrs, nozaru izcilības un inovāciju centrs.

Izstrādāts VPP – INTERFRAME-LV ietvaros

34

Personu ar invaliditāti izslēgšanas no darba tirgus ekonomiskie zaudējumi Latvijā

Author: Zaiga Oborenko^{None}

Corresponding Author: zaiga.oborenko@gmail.com

Personu ar invaliditāti izslēgšana no darba tirgus rada ievērojamu potenciāla izšķiešanu, kā rezultātā tiek lēsts, ka dažādās valstīs IKP zaudējumi ir 3–7% ik gadu (Buckup, 2009; ILO, 2015a; Metts, 2000). Latvijā 2020. gadā no darbaspējas vecuma personām ar invaliditāti nodarbināti bija 45.9% personu, turpretim nodarbinātības līmenis valstī bija 72.3% vecuma grupā 15–64 gadi, kas norāda uz neizmantoto darbaspēka potenciālu.

Pētījuma mērķis - aprēķināt zaudēto IKP Latvijā, ja cilvēki ar invaliditāti netiek nodarbināti.

Pētījuma uzdevumi: 1) izpētīt ekonomisko zaudējumu aprēķina pieejas starptautiskajos pētījumos; 2) izstrādāt formulu zaudētā IKP aprēķinam Latvijā, ja cilvēki ar invaliditāti netiek iekļauti darba tirgū.

Metodes: 1) veikto aprēķinu izpēte zinātniskajās publikācijās, 2) formulas izstrāde, kas piemērojama Latvijas situācijai, 3) aprēķinu veikšana.

Rezultāti. Nesaražotā IKP no nenodarbinātām darbaspējas vecuma personām ar invaliditāti aprēķināšanai izveidota šāda formula:

$$IKP_{nes} = P \cdot d \cdot \sum_{i=1}^3 n_i \cdot k_i$$

kur IKP_{nes} – nenodarbināto personu ar invaliditāti nesaražotais IKP;

P – IKP uz nodarbināto;

d – darbaspējas vecuma personu ar invaliditāti īpatsvars %;

l – darbaspējas vecuma iedzīvotāju nodarbinātības līmenis %;

n_i – personu ar invaliditāti skaits katrā invaliditātes grupā;

k_i – maksimālais atlikušās darbaspējas % katrai no invaliditātes grupām.

Nenodarbināto darbaspējas vecuma personu ar invaliditāti nesaražotais IKP Latvijā 2017. – 2019. gadā aprēķināts 2723.06 milj. EUR, kas veido 3.15% no reālā IKP.

Secinājumi. Nenodarbināto darbaspējas vecuma personu ar invaliditāti nesaražotā IKP aprēķins parāda uz neizmantotajām darbaspēka rezervēm. Ārpus darba tirgus nenodarbinātu personu statusā ir aptuveni 26% darbaspējas vecuma personu ar invaliditāti. Šai mērķa grupai jāveido speciāls NVA pakalpojums.

Atslēgas vārdi: cilvēki ar invaliditāti, nodarbinātība, ekonomiskie zaudējumi

10

SABIEDRĪBAS NOVECOŠANAS UN NOSLĀŅOŠANĀS TENDENCES UN RISINĀJUMI LATVIJĀ

Authors: Biruta Sloka¹; Ginta Tora²; Ilze Buligina²; Juris Dzelve³

¹ University of Latvia, Faculty of Business, Management and Economics

² University of Latvia, Faculty of Business, Management and Economics

³ University of Latvia

Corresponding Author: biruta.sloka@lu.lv

Dažādu valstu pieredze liecina, ka darba tirgū vairāk jāiesaista seniori, aicinot viņus piedalīties “sudraba ekonomikas” (silver economy) procesos, kas ir atzīmēts arī Eiropas Komisijas darba dokumentos. Ievērojams skaits pētnieku dažādās pasaules valstīs velta savus pētījumus un sniedz praktiskus priekšlikumus sabiedrības novecošanas situācijas risinājumiem. Aicinot seniorus piedalīties “sudraba ekonomikas” procesos un iesaistot viņus darba tirgū, būtiski ievērot straujo informācijas tehnoloģiju (IT) attīstību vienas paaudzes dzīves laikā, kas maina sociālās attiecības un uzņēmējdarbību. Iepriekšējiem paaudžu konfliktiem papildus rodas jaunas problēmsituācijas - starp digitāli iekļautajiem un digitāli izslēgtajiem nepietiekamu digitālo prasmju dēļ.

Mērķis – izvērtēt sabiedrības novecošanas un noslāņošanās tendences un risinājumus Latvijā.

Pētījumu metodes – zinātnisko publikāciju, iepriekš veikto pētījumu un normatīvā regulējuma analīze, statistisko datu analīze.

Digitālā pratība kļūst par nosacījumu iekļaušanai sociālajās attiecībās un lielā mērā darba tirgū. Daudzi kontakti un informācijas apmaiņa pāriet uz interneta un digitālo vidi. Lielākās problēmas rodas vecāka gadagājuma cilvēkiem, taču izmaiņas ietekmē visus. Sociālā iekļaušana un nevienlīdzības mazināšana, sociālās drošumspējas stiprināšana ir kopīgais mērķis, jo daļa iedzīvotāju ar

senāk iegūtu izglītību nespēj sekot tehnoloģiju attīstības ātrumam un digitālo prasmju prasību pieaugumam.

Iesaistišanās darbā palīdz atrast kontaktus un risināt vientulības radītās garīgās un fiziskās veselības problēmas. Liela loma ir pašvaldībām, nevalstiskajām organizācijām, efektīvi īstenojot sociālo reformu, kas atbalsta aktīvu un veselīgu novecošanos, dzīves kvalitātes uzlabošanu. Senioru iesaiste dažādos formālās un neformālās izglītības pasākumos ar dažādu kultūras, tautas mākslas meistarību atbalsta organizāciju starpniecību.

Atslēgvārdi: sabiedrības novecošanās, drošumspēja, sudraba ekonomika, digitālā pratība

Pētījumu atbalsta projekts “INTERFRAME - LV”

17

SABIEDRĪBAS NOVECOŠANAS UN NOSLĀŅOŠANĀS TENDENCES UN RISINĀJUMI LATVIJĀ

Authors: Biruta Sloka¹; Ginta Tora¹; Ilze Buligina¹; Juris Dzelme¹

¹ *University of Latvia*

Dažādu valstu pieredze liecina, ka darba tirgū vairāk jāiesaista seniori, aicinot viņus piedalīties “sudraba ekonomikas” (silver economy) procesos, kas ir atzīmēts arī Eiropas Komisijas darba dokumentos. Ievērojams skaits pētnieku dažādās pasaules valstīs velta savus pētījumus un sniedz praktiskus priekšlikumus sabiedrības novecošanas situācijas risinājumiem. Aicinot seniorus piedalīties “sudraba ekonomikas” procesos un iesaistot viņus darba tirgū, būtiski ievērot straujo informācijas tehnoloģiju (IT) attīstību vienas paaudzes dzīves laikā, kas maina sociālās attiecības un uzņēmējdarbību. Iepriekšējiem paaudžu konfliktiem papildus rodas jaunas problēmsituācijas - starp digitāli iekļautajiem un digitāli izslēgtajiem nepietiekamu digitālo prasmju dēļ.

Mērķis – izvērtēt sabiedrības novecošanas un noslāņošanās tendences un risinājumus Latvijā.

Pētījumu metodes – zinātnisko publikāciju, iepriekš veikto pētījumu un normatīvā regulējuma analīze, statistisko datu analīze.

Digitālā pratība kļūst par nosacījumu iekļaušanai sociālajās attiecībās un lielā mērā darba tirgū. Daudzi kontakti un informācijas apmaiņa pāriet uz interneta un digitālo vidi. Lielākās problēmas rodas vecāka gadagājuma cilvēkiem, taču izmaiņas ietekmē visus. Sociālā iekļaušana un nevienlīdzības mazināšana, sociālās drošumspējas stiprināšana ir kopīgais mērķis, jo daļa iedzīvotāju ar senāk iegūtu izglītību nespēj sekot tehnoloģiju attīstības ātrumam un digitālo prasmju prasību pieaugumam.

Iesaistišanās darbā palīdz atrast kontaktus un risināt vientulības radītās garīgās un fiziskās veselības problēmas. Liela loma ir pašvaldībām, nevalstiskajām organizācijām, efektīvi īstenojot sociālo reformu, kas atbalsta aktīvu un veselīgu novecošanos, dzīves kvalitātes uzlabošanu. Senioru iesaiste dažādos formālās un neformālās izglītības pasākumos ar dažādu kultūras, tautas mākslas meistarību atbalsta organizāciju starpniecību.

Atbalsta VPP INTERFRAME-LV.

Atslēgvārdi: sabiedrības novecošanās, drošumspēja, sudraba ekonomika, digitālā pratība

13

SOCIĀLĀ UZŅĒMĒJDARBĪBA: VIRZĪBA UZ MĀRKETINGA KOMPETENCI UN ATPAZĪSTAMĪBU SABIEDRĪBĀ

Authors: Biruta Sloka¹; Kristine Casno¹

¹ *University of Latvia*

Sociālo uzņēmumu spējas risināt dažādas sociāla un ekonomiska rakstura problēmas, veicināt ilgtspējīgu attīstību un inovācijas mūsdienās tiek atzinīgi novērtētas globālā mērogā. Veidojušies kā sabiedrības reakcija uz valsts un sabiedrisko organizāciju nespēju nodrošināt atbilstoša līmeņa sociālos pakalpojumus, sociālie uzņēmumi spēj sniegt divkāršu vai par trīskāršu ieguvumu (sabiedrība, vide/planēta un peļņa). Sociālos uzņēmumus dēvē arī par vienu no pieejām "kapitālisma socializēšanai". Duālo sociālo un ekonomisko mērķu dēļ sociālie uzņēmumi jau pēc būtības ir mazāk konkurētspējīgi, salīdzinot ar komerciālajiem uzņēmumiem, tādēļ, lai spētu konkurēt, tiem ir ne tikai jānodrošina kvalitatīvi produkti un pakalpojumi, bet arī jānodrošina izcils mārketinga.

Mērķis – izvērtēt sociālo uzņēmumu attīstības tendences un mārketinga lomu sociālo uzņēmumu darbības nodrošināšanā.

Pētījumu metodes – zinātnisko publikāciju, iepriekš veikto pētījumu un normatīvā regulējuma analīze un statistisko datu analīze.

Galvenie secinājumi un ieteikumi:

1. Sociālajiem uzņēmumiem ir potenciāls nodrošināt ievērojamu pienesumu Latvijas sabiedrības labklājībai.
2. Sociālie uzņēmumi veicina sociālo iekļaušanu un samazina nabadzību sabiedrībā, tā kā liela to daļa nodarbina cilvēkus no t. s. riska grupām un sniedz šiem cilvēkiem iespēju justies noderīgiem.
3. Latvijas sabiedrībā ir vērojams atbalsts sociālajiem uzņēmumiem, tomēr kopējais sociālās uzņēmējdarbības atpazīstamības līmenis ir nepietiekams, kas kavē sociālās ekonomikas attīstību un ilgtspēju.
4. Sociālo uzņēmumu mārketinga komunikāciju saturam visvairāk pietrūkst uzskatāmības un regularitātes.
5. Sociālajiem uzņēmumiem ir nepieciešams atbalsts darbinieku izglītošanai mārketinga, digitālo tehnoloģiju un sabiedrisko attiecību jomā.
6. Sociālajiem uzņēmumiem un valsts/sabiedriskajām iestādēm sociālās ekonomikas veicināšanai un sociālās uzņēmējdarbības atpazīstamībai ir jāveido efektīvas, stratēģiski gudras integrētā mārketinga kampaņas atbilstoši nepieciešamajām mērķauditorijām.

Atslēgvārdi: sociālā uzņēmējdarbība, mārketinga komunikācija, lēmumu pieņemšana

20

SOCIĀLĀS AIZSARDZĪBAS IZDEVUMU UZRAUDZĪBA LATVIJĀ

Authors: Olga Rajevska¹; Evija Kļave¹

¹ LU

Eiropas sociālo tiesību pilāra rīcības plānā ir izteikts aicinājums visām ES dalībvalstīm izveidot noturīgas un efektīvas sociālās aizsardzības sistēmas. Šim nolūkam ir ļoti svarīgi zināt, kā dalībvalstīs tiek uzraudzīti un uzskaitīti sociālie izdevumi. Pētījuma mērķis ir analizēt, kādas valsts institūcijas ir atbildīgas par sociālās aizsardzības izdevumu monitoringu Latvijā, kā tiek organizēts šis process, tā stiprās un vājās puses, salīdzinot arī ar citām ES dalībvalstīm. Autores analizēja spēkā esošo tiesisko regulējumu, Valsts kontroles ziņojumus, Labklājības ministrijas pasūtītos pētījumus un intervijas ar procesā iesaistītajām personām.

Pēdējā desmitgadē Latvijā ir izstrādāta un ieviesta mūsdienīga labklājības informācijas sistēma (LabIS), kas darbojas dažādos līmeņos un ietver dažādus avotus. MK izstrādātie noteikumi nosaka apkopotajām informācijas apjomu, regularitāti un granularitāti, kā arī prasības valsts un sabiedrisko iestāžu publicējamiem pārskatiem un datu pieejamībai. Valstī apkopotā un publicētā statistika ievērojami pārsniedz ESSPROS (*European System of integrated Social PROtection Statistics*) un COFOG (*Classification of the functions of government* – ANO statistikas standarts) prasības. Sistēmas funkcionalitāte ar katru gadu ir paplašināta un uzlabota. Dažādu aģentūru datubāzu apvienošana LabIS sistēmā palīdz uzlabot datu kvalitāti, kā arī novērst trūkumus sociālās aizsardzības pakalpojumu sniegšanā. Darba devēju sociālo izdevumu uzraudzība un datu pieejamība ir ļoti ierobežota.

Labklājības ministrija regulāri pasūta trešo pušu novērtējumus par konkrētiem sociālās politikas aspektiem no citām valsts iestādēm, privātiem pētniecības centriem un starptautiskām organizācijām. Tomēr praktiski nepastāv mehānisms, kas nodrošinātu un uzraudzītu ekspertu ieteikumu īstenošanu, kas mazina šādu uzraudzības pasākumu praktiskumu un lietderību.

Neraugoties uz mūsdienīgiem informācijas tehnoloģiju risinājumiem, monitoringa sistēma nav pilnvērtīga attiecībā uz savākto datu pilnvērtīgu izmantošanu un valstij trūkst aktuālas informācijas par nabadzības vai sociālās atstumtības riskam pakļautajiem cilvēkiem. Trūkst arī galvenās atbildīgās iestādes, jo ir iesaistītas pārāk daudzas iestādes ar atšķirīgām kompetencēm.

Atslēgvārdi: *sociālā aizsardzība, informācijas sistēma, valsts pārvalde, sociāli ekonomiskā statistika*

Pētījums tika veikts Eiropas Sociālās politikas tīkla (*European Social Policy Network - ESPN*) ietvaros.

23

SOCIĀLĀS AIZSARDZĪBAS UN IENĀKUMU NEVIENLĪDZĪBA

Authors: Biruta Sloka¹; Rita Vanaga²

¹ *University of Latvia*

² *Latvijas Universitāte, Biznesa vadības koledža*

Sociālās aizsardzības sistēmas un nevienlīdzības līmeņi pasaulē, arī ES valstīs, ir ļoti atšķirīgi. To ietekmē katras valsts ekonomiskie rādītāji, nodokļu slogs, kā arī valstu savstarpējā mijiedarbība izaugsmes potenciāla izmantošanā un nodokļu iekasēšanā. Latvijas rādītāji par ienākumu nevienlīdzību, nabadzības riskam pakļauto personu skaitu, mājokļu pārapdzīvotību un neapmierinošiem apstākļiem tajos ir vieni no augstākajiem ES.

Mērķis – izvērtēt sociālās aizsardzības un ienākumu nevienlīdzības tendences un risinājumus Latvijā salīdzinājumā ar citām valstīm.

Pētījumu metodes – zinātnisko publikāciju, iepriekš veikto pētījumu un normatīvā regulējuma analīze, statistisko datu analīze.

Galvenie secinājumi:

1. Latvijā ir lielākais nabadzībai pakļauto iedzīvotāju īpatsvars starp Baltijas valstīm, tas ir palielinājies pēdējos gados, ir ievērojami lielāks nekā ES.
2. Ienākumu sadales nevienlīdzība Latvijā ir viena no lielākajām ES.
3. Nodokļu slogs zemo algu saņēmējiem Latvijā ir starp lielākajiem ES.
4. Latvijā kvalitatīva mājokļa trūkums ir viens no izteiktākajiem ES.
5. Salīdzinošie rezultāti ir informācijas pamats politisko lēmumu pieņemšanai un studējošajiem.

Galvenie ieteikumi:

1. Iedrošināt iedzīvotājus paplašināt zināšanas, lai veicinātu uzņēmējdarbības attīstību un varētu pretendēt uz labāk apmaksātām darba vietām, kuras jau tiek piedāvātas darba tirgū.
2. Plašāk informēt politiķus un žurnālistus par pētījumu rezultātiem. Rast risku apvienošanas, ienākumu izlīdzināšanas, pārdales un atbalsta sniegšanas risinājumus, kas veicinātu noturību pret sistēmiskām ekonomikas nenoteiktībām, tostarp tām, kas saistītas ar turpmāko darba tirgus pārmaiņu ātrumu un apjomu. Tieši politiskie lēmumi ir par pamatu politikas maiņai, lai iedzīvotāju Latvijā labklājības līmenis celtos un tuvotos ES vidējam līmenim.
3. Plašāk izmantot reālos datus studējošajiem un veicināt studējošo risinājumu meklējumus situāciju analīzē, iesakot konkrētus risinājumus politisko lēmumu pieņemšanai.

Atbalsta VPP INTERFRAME-LV

Atslēgvārdi: *sociālā aizsardzība, ienākumu nevienlīdzība, noslāņošanās*

32

UZLABOJUMI VALSTS KAPITĀLSABIEDRĪBU PADOMJU DARBĪBĀ

Author: Elina Petrovska¹

Co-author: Gundars Bērziņš²

¹ *University of Latvia*

² *Latvijas Universitāte, BVEF*

Corresponding Author: petrovsk.elina@gmail.com

Kopsavilkums. Lai identificētu problēmjaudājumus valsts kapitālsabiedrību padomju darbībā un izstrādātu priekšlikumus nepieciešamajiem uzlabojumiem, 2021.gada otrajā pusē tika veikta valsts kapitālsabiedrību padomju locekļu aptauja. No 64 valsts kapitālsabiedrību padomju locekļiem atbildes sniedza 42,19% respondentu, kas pārstāvēja dažādas valsts kapitālsabiedrību nozares – enerģētika, sakari, finanses, mežsaimniecība, nekustamo īpašumu pārvaldība, transports, veselības aprūpe u.c. Pētījuma rezultāti uzrādīja, ka: (a) nepieciešams pārskatīt padomes locekļu kandidātiem izvirzāmās minimālās prasības, izvērtējot iespēju paredzēt alternatīvu, ka padomes locekļa kandidāta pieredze ir gūta citā amatā un kandidāts ar savu gūto pieredzi spēj pildīt tam uzticētos jaunos pienākumus; (b) pastiprināti jāpievērš uzmanība sekojošām valsts kapitālsabiedrību padomes locekļu kompetencēm un izvirzītām prasībām: darbinieku motivēšana un attīstīšana, plānošana un organizēšana, komandas vadīšana un iesaistīto pušu vadība; (c) uzlabojumi jāparedz pretendetu atlases posmā, jo, lai gan nelielas, bet tomēr ir šaubas par esošo (arī pagaidu) padomes locekļu valsts valodas un svešvalodas zināšanām, iegūto augstāko izglītību, darba pieredzi un nevainojamu reputāciju. Pēc aptaujas rezultātu apkopošanas varēja secināt, ka valsts pārvaldei ir jāstiprina sadarbība tieši ar valsts kapitālsabiedrību padomes locekļiem, regulāri aktualizējot abām pusēm svarīgus jautājumus, piemēram par nominācijas procesu.

Atslēgvārdi: valsts kapitālsabiedrības, valsts kapitālsabiedrību padomes locekļi, sadarbība, valsts pārvalde

7

Valsts parāda lieluma ietekme uz valsts ekonomisko izaugsmi

Author: Ilmārs Rimsevics¹

¹ *PhD student*

Lielā finanšu krīze (LFK) 2008.–2010. gadā radīja pirmās bažas saistībā ar ekonomiskās daudzfaktoru makro sistēmas līdzsvara ilgtspēju. Finanšu sektora bankroti, bezdarba pieaugums, lēna atveseļošanās no krīzes, pieaugošais budžeta deficīts un valsts parāda līmenis pret IKP daudzās valstu ekonomikās raisīja diskusiju vai jaunie paaugstinātie parāda līmeņi nevar nākotnē bremsēt tautsaimniecību izaugsmes. Valstis mēģināja atjaunot pirms krīzes IKP un parāda līmeni.

Laikā pēc LFK tikai nedaudzām valstīm izdevās izveidot fiskālos rezerves un atjaunot fiskālo telpu nākotnes izaicinājumiem un grūtībām. Lielākajai daļai valstu neizdevās samazināt krīzes laikā uzkrāto parādu līmeni, bet tieši otrādi, tās pat vēl vairāk palielināja parāda līmeni. Fiskālā telpa daudzās valstīs turpināja samazināties.

Pašreizējā COVID-19 ekonomiskā krīze, lai risinātu medicīniskās un ekonomiskās krīzes problēmas ir vēl papildus ievērojami tērējusi valstu fiskālos resursus. Tādējādi vēl vairāk palielinot valstu parāda lielumus attiecībā pret IKP. OECD valstu parāda līmenis jeb parādsaistības ir pieaugušas no 71% no IKP 2007.gadā līdz 122% no IKP 2020.gadā un attiecīgi no 62% līdz 92% Eiropas Savienībā un no 80% līdz 140% G-7 valstīs. Sagaidāmie dati par 2021. gada valstu parāda līmeņu pieaugumi attiecībā pret IKP nesniegs, nebūs pārsteigums.

Problēmu pastiprina fakts, ka valsts parādam pret IKP turpinot pieaugt un sasniedzot noteiktu līmeni, tādējādi samazinot fiskālo telpu tālāk, samazinās nākotnes IKP izaugsme. Tādējādi ilgtermiņā nodrošinot mazāku potenciālo izlaides lielumu un produktivitātes pieaugumu, kā arī raisot bažas par nepieciešamajiem taupības un konsolidācijas pasākumiem nākotnē.

Atslēgas vārdi: Valsts parāds, Fiskālā telpa, Fiskālā politika, IKP pieaugums, Parāda sliekšnis;

JEL klasifikācijas: H63; O40; E62; C20;

8

Youth unemployment problem due to Covid-19 pandemic in the European Union

Authors: Baiba Rivža^{None}; Līva Griņeviča^{None}

The urgency of the research. The rise of new technologies, globalization, rapid changes in the world of work, the 2008 economic crisis, automatization, and now Covid-19 have disrupted labor markets across the world in a seismic way for youth and their chances of decent, long term and meaningful employment (Kassid, 2021).

Covid-19 pandemic will have serious consequences for the future integration of young people into the labor market, as well as causing losses to the state. The Covid-19 pandemic contributes to the development of the digital labor market and the labor market is changing in essence, new demands and trends are emerging in the labor market.

Both unemployment in general and youth unemployment makes serious consequences in the economy and development for the people, undermining the pillars of human well-being and better living conditions.

The purpose of the research was not to solve all problems associated with youth unemployment. In this case, the authors would like to introduce readers to the youth unemployment problem in the European Union (EU), economic costs of youth unemployment and the calculation of economic losses from unemployed youth in the EU countries.